

Annona Nova

2012

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Annona Nova

2012

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2013

Szakmai lektorok:

Bagi Zsolt
Dóla Mónika
Halmi Tamás
Jankovits László
Milbacher Róbert
Orbán Jolán
Pap Balázs
Pete Krisztián
Szolláth Dávid
Takáts József

A kiadvány a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0029 Tudományos képzés
műhelyeinek támogatása a Pécsi Tudományegyetemen nevére pályázat
keretében jelent meg.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

SZÉCHENYI TERV

Felelős kiadó:
Bagi Zsolt

Szerkesztők:
Ágoston Zoltán, Görföl Balázs, Mohácsi Balázs, Németh Dániel,
Schelhammer Zsófi, Szolláth Dávid

Borítóterv:
Zsupos Norbert
A borító Gerhard Richter *Eule* című festménye részletének
felhasználásával készült.

Tördelés:
Kiss Tibor Noé

ISSN: 2061-4926
© A szerzők, 2013
© A szerkesztők, 2013
Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Görföl Balázs: Előszó	7
Schelhammer Zsófi: „Szilágyi Mihály Hagymási kezét elcsapá bokában”. Egy XVI. századi história szerkezeti kérdéseiről	11
Etlinger Mihály: Bogáti Fazakas Miklós zsoltárparafrázisai és a gyülekezeti hagyomány	23
Jaksa Csaba: A tragikum és a <i>Rozgonyiné</i> . A ballada műfaji kérdései	35
Bozsoki Petra: Átrajzolt balladahősök. Arany-balladák újraolvasása Zichy Mihály illusztrációinak tükrében	45
Kiss Georgina: Objektivitás és versfotográfia. Szöveg és kép viszonya Szabó T. Anna első köteteiben	55
Mohácsi Balázs: Egy kötetnyi versszak. Krusovszky Dénes <i>Elromlani milyen</i> című kötetéről – egy szöveghely apropóján	67
Vilmos Eszter: „Nyálás, nyúlós azúr”. A lírafordítás modern hagyományai magyar Részeg hajó-fordítások tükrében	79
Branczeiz Anna: Hungarológiai széljegyzetek az <i>Erőltetett menet</i> egyik angol nyelvű fordításának margójára	93
Szakál Kata: „Pinokkió mi vagyunk!”. Carlo Collodi regényétől a XXI. századi képregényig	103
Venczeli József: Az implicit és explicit performatív mondatok jelentésazonosságáról	113
Bárdos Dániel: A reprezentációk memetikai megközelítésének védelmében	123
Kovács László: A sarthe-i reflexió (<i>Az ego transzcendenciája és A lét és a semmi</i> alapján)	137

„Pinokkió mi vagyunk!”

Carlo Collodi regényétől a XXI. századi képregényig¹

Az eredeti Pinocchio²

Mindenki ismeri Pinocchio történetét és figuráját, akinek védjegye a füllesztéstől megnőtt orra. Azonban kevésbé köztudott, hogy az eredeti történet nem csupán gyerekeknek íródott. Carlo Collodi (eredeti nevén Carlo Lorenzini) 1881. július 7-e és október 27-e között publikálta először a *Storia di un burattino (Egy bábu története)* című művet a *Giornale per i bambini* gyermeklap hasábjain.³ Eredetileg a mű a XV. fejezetig tartott,⁴ amelyben a zsványok, hogy megszerezzék a pénzét – mivel megkéselni nem tudják, hisz „túl kemény fából faragták”⁵ –, felkötik Pinocchiót, aki meghal. „Többet nem tudott kinyögni. Szemét lehunyta, száját kítátotta, lábát kinyújtotta, aztán nagyot rándult és mozdulatlaná vált, mintha csak megdermedt volna”.⁶ Ezzel a képpel fejeződött volna be eredetileg Pinocchio története, azonban ez a zárlat az olvasóközönségnek nem tetszett, így Collodi a véleményük hatására, új címet adva a történetnek, *Pinocchio kalandjai (Le avventure di Pinocchio)* címmel folytatta, és szerencsés véget adott a mesének.⁷ Ugyanakkor a pozitív befejezés mellett a mese tele van

¹ A tanulmány megírásában nyújtott segítségért köszönettel tartozom Kisantal Tamásnak.

² Habár olyan művekről is szót ejtek, ahol Pinocchio nevét magyarosították, tanulmányomban az olasz írásmódot követem, kivéve abban az esetben, ha a magyarosítás címben szerepel.

³ PEZZINI, Isabella: „Tra un Pinocchio e l’altro”, in: *Le avventure di Pinocchio. Tra un linguaggio e l’altro* (szerk. PEZZINI, Isabella – FABBRI, Paolo), Meltemi Editore, Roma, 2002, 7-34., 8.

⁴ MADARÁSZ Inre: „Nevelődési kalandregény gyerekeknek. Carlo Collodi: Pinokkió kalandjai” in.: M. I.: *Kultusz, vita, feledés. Olasz irodalom- és kultúrtörténeti tanulmányok*, Hungarovox, Bp., 2008, 149-157., 155.

⁵ COLLODI, Carlo: *Le avventure di Pinocchio – Pinocchio kalandjai* (ford.: SZÉNÁSI Ferenc), Nozan, Bp., 1999, 105.

⁶ COLLODI: *Le avventure di Pinocchio – Pinocchio kalandjai*, i. m., 107.

⁷ PEZZINI: „Tra un Pinocchio e l’altro”, i. m. 8., Ez a továbbírás azonban több „hibát”

olyan kalandokkal, „amelyek véresen komolyak, vérre mennek, életre-halálra, ilyen értelemben nem annyira mesések, mint inkább regényesek”.⁸ A *Pinocchio kalandjait* általában a gyermekregény/mese, a nevelődési és a kalandregény ötvözetének tartják. Azonban a mai gyermekolvasó az eredeti történetet rémmesének tekintené, hisz Pinocchio nagyjából minden második fejezetben találkozik a halállal. A XIX. században a mesék többsége is az életre készített fel, azáltal, hogy bemutatta a világban előforduló ellenségeket, akadályokat, a rosszat és a csapdákat vagy akár a követendő példát is, így az akkori gyerekek számára Pinocchio története jó minta volt, hisz az előbb felsoroltak mind szerepelnek benne. A Risorgimento szellemében megerősödött a (nép)nevelés igénye, és az irodalmat az eszközének tekintették,⁹ így Collodi műve egyszerre tartalmaz mesebeli és valós elemeket is, amelyekkel tükrözi a XIX. század hangulatát.

Éppen ezért vitatkoznék Madarász Imre azon kijelentésével, hogy a „Pinocchio »igazi« gyerekeknek írott és gyerekeknek való meseregény, nem olyan, amely titokban a felnőtt olvasókra sandít, nekik mond álcázott tanmesét...”,¹⁰ hisz 1881-ben Pinocchio története a felnőttekre is erősen hatott. Ezt az is mutatja, hogy a *Pinocchio kalandjai* megjelenése után rögtön több változata is született, sorra jöttek létre az úgynevezett *Pinocchietták*.¹¹ Ezen kívül több képregény¹² készült belőle, tizenhárom film- és rajzfilm feldolgo-

is okozott a történetben. Ettől a résztől kezdődnek a „figyelmetlenségek” a szövegben, mint például mikor Pinocchio, aki eddig nem tudott olvasni, hirtelen kibetűzi a Tündér sírfeliratát; vagy a Tücsök esete, akit a negyedik fejezetben Pinocchio megöl, innentől a tizenötödik fejezetig Tücsök mindig szellemként, ám a legvégén újra élőként kerül elő a történetben.

⁸ MADARÁSZ: „Nevelődési kalandregény...”, i. m., 155.

⁹ I. m., 152.

¹⁰ I. m., 149.

¹¹ Pinocchio alakját és történetét felhasználó mesék. Vannak olyanok, amelyek továbbbírják a történetet, és vannak olyanok is, amelyek csak a főszereplőt és tulajdonságait kölcsönzik az eredeti műből. Például: *Pinocchio inventore* (Pinocchio a feltaláló), 1936; *Pinocchio in vacanza* (Pinocchio vakáción), 1940; *Il figlio di Pinocchio*, (Pinocchio fia), 1893; *Pinocchio nella luna*, (Pinocchio a holdon) 1919; *La repubblica di Pinocchio*, (Pinocchio köztársasága), 1922. (<http://www.letteraturadimenticata.it/Pinocchio.htm>) – utolsó letöltés: 2012. 10. 21.

¹² Ezek közül pár példa: Carlo Cossio (1937), Giobbe (1945), Bonelli e Galeppini (1953), Verdini e Rodari (1954), Tovelli (1955) alkotásai, vagy ezek közé sorolható Max Bunker: *Pinocchio super-robot* (1980) műve, illetve a Disney-től *Natale di Pinocchio* (Pinocchio Karácsonya) (1961), és talán a leghíresebb a képregények közül Benito Jacovitti (1946) alkotása. DI BALDO, FABRIZIO: „Dal testo al fumetto: la versione di Jacovitti”, in: *Le avventure di Pinocchio. Tra un linguaggio e l'altro*, i. m., 131-156.

zás,¹³ továbbá színdarabok¹⁴ tömkelege született Pinocchio meséjéből vagy annak továbbírásából – nem csak gyerekek számára. Sőt Olaszországban gyakran hasonlítják a népet, illetve a felnőtteket különböző megnyilatkozásokban Pinocchio figurájához. 1997–1999 között a RAI közéleti műsort sugárzott *Pinocchio* címmel.¹⁵ Ezt a jelenséget – vagyis, hogy Pinocchio figuráját a politikai diskurzusban is előszeretettel használják – jól példázza ez a cikkből vett hasonlat is: „Berlusconi rájött, hogy a nép van olyan infantilis, mint Pinocchio, a pajkos gézengúz, akinek nincs más vágya, mint a Játékok Országában szórakozni, és megtölteni a bendőjét. És Berlusconi éppen a Játékok Országával kecsegteti az olaszokat – aminek megvan persze az a kockázata, hogy az olaszok, akárcsak Pinocchio, egy szép reggelen arra ébrednek, hogy számárrá változtak. A jólét monumentális ígérete Pinocchióvá infantilizál bennünket.”¹⁶

A modern Pinocchio – irodalmi rájátszások

Pietro Spirito és Nadia Zorzin *Faszívű Pinokkió*¹⁷ című képregénye pont a fentebb említettekre játszik rá. Rávilágít arra, hogy milyen

¹³ SZTANÓ László: *Olasz – magyar kulturális szótár*. (Pinocchio szócikk), Corvina, Bp., 2008, 219-220., 220. Ilyen például: Giulio Antamoro: *Pinocchio* (1911) című filmje, Walt Disney rajzfilmje (1940) (talán mind közül ez a legismertebb), Guardone: *Pinocchio kalandjai* című alkotása, Roberto Benigni filmje. DE BERTI, Raffaello: „Il Pinocchio cinematografico di Giulio Antamoro”, in: *Le avventure di Pinocchio. Tra un linguaggio e l'altro*, i. m. m 157-174.

¹⁴ Például Carmelo Bene: *Pinocchio* (1961), de itthon például most játsszák a Katona József Színházban Parti Nagy Lajos *Pinokkióját* (2012). (http://katonajozsefszinhaz.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=40004%3Aparti-nagy-lajos-pinokkiio&catid=5%3Aabemutatok&Itemid=3) – utolsó letöltés: 2012. 10. 18.

¹⁵ SZTANÓ László: i. m.

¹⁶ BENVENUTO, Sergio: „Miért utálok Berlusconit?” (ford. EÖRSI Sarolta), *Lettre*, 2001/3. (<http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre42/benvenuto.htm>) – utolsó letöltés: 2012. 10. 17.

¹⁷ SPIRITO, Pietro – ZORZIN, Nadia: *Faszívű Pinokkió*, kiadás alatt. Az eredeti művet (SPIRITO, Pietro – ZORZIN, Nadia: *Pinocchio Cuore di legno*, Fernandel, Ravenna, 2011) a Pécsi Tudományegyetem Olasz Tanszékének hallgatói fordították magyarra. A fordítást koordinálta NACCARELLA István. A fordításban részt vettek: BODROGAI Dóra, DELEZSNYÁK Lilla, DÓCZI Dalma, HARMUTH Renáta, MARTIN Dóra, RITTER Zsófia, SZABÓ Anita, SZEKERES Éva, TÖRÖK Marianna, VRABÉLY Andrea. Továbbiakban e műről írva a Naccarella István által rendelkezésemre bocsátott fordítás oldalszámaira hivatkozom.

társadalomban élünk, felhívja a figyelmet a mai ember legtöbb gyengeségére és bűnére. A képregény történetét és szövegét Pietro Spirito írta, Nadia Zorzin illusztrálta. Ha mégis elfogadjuk, hogy a Collodi-féle mű gyerekeknek szóló tanmese, akkor a *Faszívű Pinokkió* értelmezhető felnőtteknek szóló tanmeseként. Spirito és Zorzin műve bemutatja századunk (al)világát: azt, hogy az ember milyen esendő.

A szerzőpáros „graphic novel”-je ellentmond annak a közhiedelemnek, miszerint a képregény olvasása sokkal kevesebb szellemi munkát igényel, mint a regényé, és éppen ezért többeknek az a véleménye, hogy a képregények gyerekeknek, illetve fiatalabb korosztálynak szóló művek. A „graphic novel” (rajzolt regény) kifejezés irodalmi rokonságra utal, és olyan nagyobb lélegzetű műveket takar, amelyek önmagukban teljesek és koherensek.¹⁸ Emellett a *Faszívű Pinokkió* képregény „fumetti neri” / „noir”-ként (ezzel illetnek minden felnőtteknek szánt képregényt, amely krimi jellegű) lett megírva, ami már eleve magában foglalja, hogy felnőtteknek szánják. Ez a Pinocchio-történet XXI. századi bűnügyi történet, amelyben társadalmunk negatívumai mutatkoznak meg. A „fumetti neri” tulajdonságából adódik, hogy fekete-fehér képregényről van szó, ami ráerősít a durva rajzok keltette megbotránkozásra, amellyel bemutatja, hogy a minket körülvevő világ milyen taszító is valójában. Ami pedig az irodalmi vonatkozást illeti: az író tudatosan megidézi az eredeti Collodi-mű elemeit, emellett a narrátor és Pinocchio figurájának összemosisásával is játszik. Ezt nemcsak a képregény szövege eredményezi, hanem Zorzin grafikái is. Sokszor nincsenek is szövegszerűen megjelenítve a regényre való utalások, hanem csak egy-egy panel háttérében vagy valaki álmában tűnik fel egy-egy regénybeli alak vagy esemény.

Spirito és Zorzin műve már a címében (*Pinocchio cuore di legno*) is rájátszik – a *Pinocchió*n kívül – egy másik irodalmi műre: a *Pinocchió*-val csaknem egy időben íródott Edmondo De Amicis-regényre, a *Szívre* (*Cuore*). Ennek főhőse engedelmes, szorgalmas, jó gyerek: Enrico Bottoni. A regény a hazaszeretetet, a szülők és a tekintély tiszteletét, az engedelmességet, az áldozatkészséget és a könyörületességet állítja példaként a fiatalok elé. A mai napig a *Pinocchio* mellett ez a legolvasottabb olasz könyv, és csaknem olyan kitüntetett

¹⁸ VARRÓ Attila: „Will Eisner: Contract with God” (Szerződés Istennel – 1978), in.: VARRÓ Attila: *Kult-Comics*, Mozinet-könyvek, Bp., 2007, 33-40., 33.

helyen szerepel az olasz irodalmi kánonban, ugyanolyan nagy hatású volt, mint Collodi műve. Mint Lénárd Sándor fogalmaz: „Olaszország kapuja a *Szív*. Olaszországról csak olyan könyvben lehet igazat írni, amelynek a címlapjára egy nagy piros szív van festve. Ne higgy azoknak, amelyeknek csizma van a címlapján”.¹⁹ A *Szív* főhőse, Enrico éppen az ellentéte volt Pinocchióknak, de mivel Pinocchio a kalandok során rendes, szófogadó, engedelmes gyerekké változott, így olyan lett, mint Bottoni. Azonban ezeket a tulajdonságokat a *Faszívű Pinokkió*ban nem tudja megtartani, sőt el is veszti őket, így újra visszaváltozik fabábuvá. A képregényben felmerül a kérdés, hogy Pinocchio valóban átváltozott-e hús-vér emberré, és tudott-e tanulni a hibáiból, vagy belül megmaradt „fabábunak”. Erre a műben a címen kívül is többször van utalás: „...akinek a lelke fából van”, „Fafej vagy, és az is maradsz”, „Hát meg sem ismeresz, fafej?”. „...mindig is fafejű voltál”.²⁰ És egyben az is kérdés, hogy mi tudunk-e változni, tanulni a hibáinkból, ellenállni a kísértéseknek.

A képregény egyik legnagyobb értéke a *Pinocchio* cselekményének erős átírása. A mű elbeszélője pszichoanalitikusának meséli el aprónak tűnő problémáját. Gyermekkorában a nagybátyja padlásán találkozott egy Pinocchio-fabábuval, aki elmesélte neki saját történetét. Pinocchio elmondta, hogy mi történt vele, miután igazi gyermek lett, hogyan „boldogult” a mindennapi életben. Megházasodott, gyermeke született, és volt egy jól fizető állása. Ez a jólét akkor változott meg, amikor a Cat&Fox Hitelintézet emberei rászédtek, ezután elveszítette a munkáját, a családját, hajléktalanná vált. Ekkor találkozott Kanóccal, régi barátjával, aki megmutatta neki a „Játékok Országát”, és rávette olyan törvénytelen cselekedetekre, mint a csalás, lopás, drogfogyasztás. Azonban közben beleszeretett Celestébe, egy örömlányba, akiért mindent megtett, még embert is ölt. Az elbeszélés szerint emiatt a tette miatt változott vissza végleg fabábuvá és került ide a padlásra. Pinocchio történetére való utalások több szinten megmutatkoznak a műben: vizuálisan, verbálisan, illetve cselekményszerűen is. A *Pinocchió*ban szereplő alakok a XXI. századi átírásban is ugyanabban a szerepkörben tűnnek fel, mint a regényben. Ilyen például Kanóc, aki úgymond a XXI. századi „Játé-

¹⁹ SZTANÓ László: *Olasz–magyar kulturális szótár*. (Cuore szócikk), i. m., 90. Az idézet Lénárd Sándor *Völgy a világ végén* című művéből származik.

²⁰ SPIRITO – ZOKZIN: *Faszívű Pinokkió*, i. m., 4., 27., 52., 54.

kok Országát”, vagyis a kaszinók, a diszkók, és az örömlányok világát mutatja meg Pinocchióknak. Felűnik a regényből ismert Róka-Macska páros, akik a regényben félrevezetik Pinocchiót, és cselledollopják a pénzét, majd fel is kötik. A Collodi-mű főbb szereplői közé tartozik még a Tündér, Pinocchio segítője, aki idővel barátja lesz, majd testvéri viszony alakul ki köztük („ha velem akarsz maradni, te leszel az én kisöcsém, én meg a te jóságos nővérkéd leszek”),²¹ utána pedig a pótmama szerepét tölti be. A *Faszívű Pinokkió*ban a Tündér alakja Celestével azonosítható. Ő az egyetlen, aki Pinocchio szétcsúszó életében reményt, örömet és valamiféle célt nyújt, ugyanúgy, mint a Tündér a regény világában. A Spirito – Zorzin szerzőpáros művében a Tündér alakjára való utalások nagyon finomak, például Pinocchio és Celeste párbeszédében a fentebb idézett Tündér mondata szinte szó szerint visszaköszön: „Nem kell, ha velem akarsz maradni, légy az elválaszthatatlan öcsém, én meg a te nővérkéd”,²² illetve Pinocchio egyszer tündérhez hasonlíja Celestét. De ennél finomabb utalások is találhatóak a képregényben, mint például a tűznyelő bábmester felidézése az ürühús említésével, hisz, aki ismeri az eredeti történetet, az tudja, hogy Pinocchiót a bábszínházban azért akarják a tűzre vetni, mert az nem ég eléggé, és így nyers marad a bábmester ürühúsa. A képregényben Pinocchio főnöke (nem véletlenül pont ő, hisz a bábmester is egyfajta főnök-figura szerepet tölt be a Collodi-műben) arra hivatkozva bocsátja el, hogy „az ürühús leértékelődött”,²³ így nincs szükség rá.

Ezek az apró jelek mutatják, hogy Pietro Spirito és Nadia Zorzin tudatosan használták fel a Pinocchio-történet elemeit, rájátszva az eredeti műre, kiforgatva azt. Ráadásul nemcsak kimondva található utalások a regényre. Mint említettem, a képregény sokszor a cselekmény sorrendjét is követi. Ilyen például az a rész, amikor Pinocchiót a csendőrök elfogják, bebörtönzik, majd amikor kiengedik, elkezd lopni. Ez a regényben is pontosan ugyanígy következik be. De még ha nem is ugyanolyan sorrendben történnek az események, Pinocchio szinte mindegyik képregénybeli tetteivel találunk párhuzamot a regényben.

Spirito és Zorzin képregénye úgy játszik rá az eredeti történetre, hogy annak elemeit aktualizálva és radikalizálva használja fel. Pi-

21 COLLODI: *Le avventure di Pinocchio – Pinocchio kalandjai*, i. m., 127.

22 SPIRITO – ZORZIN: *Faszívű Pinokkió*, i. m., 80. (a fordítást pontosítottam)

23 SPIRITO – ZORZIN: *Faszívű Pinokkió*, i. m., 30.

nocchio élettörténete negatívvá válik, és a szerzőpáros ezt úgy éri el, hogy a felnőtt Pinocchióval „újrajátszatják” a regényben megélt szituációkat. Azonban amíg a gyermek Pinocchio ezekből tanult és javult általuk, addig a felnőtt Pinocchio ugyanezek miatt egyre lejjebb süllyed, így a két mű ellentétbe is állítható egymással, hiszen teljesen más lesz a végkifejletük. Amíg az eredeti történet részben a fejlődésregény narratívájára épül, a képregény ennek fordítottja. Ezt Pinocchiónak a regény elején és a képregény végén lévő cselekedete is jól példázza: míg Pinocchio a regényben bábuléte elején követi el a legszörnyűbb tettet, vagyis megöli a Beszélő Tücsköt („...ám a kalapács, fájdalom, épp a Tücsök fejét találta telibe; annyi ereje maradt csak szegénynek, hogy még egy utolsót cirpeljen, aztán a falra kenődve kimúlt.”),²⁴ addig a képregénybeli Pinocchio emberléte végén gyilkol, és ezért változik vissza bábuvá. Vagyis a szerzőpáros műve ugyanazokkal az elemekkel, eszközökkel – ezek sorrendjét egyébként nem mindig megváltoztatva – éri el pontosan a regénnyel ellentétes hatást.

Releváns társadalomkritika vagy túlzó apokalipszis?

Spirito és Zorzin képregényében Pinocchio története a XXI. századba helyeződik át, melynek köszönhetően a szerzőpáros műve századunk társadalmának kritikája, épp úgy, ahogyan ez az eredeti regényben a XIX. század világára vonatkozóan is megjelent, azonban ott nem ennyire hangsúlyosan. A képregény az eredetileg pozitív szereplőket felhasználva, azokat önmagukból kifordítva domborítja ki századunk negatív oldalát. Például Gepetto halálával az egészségügy egyre romló helyzetét és az orvosok betegekhez való többnyire vitatható hozzáállását mutatja be, Celeste pedig, mint már említettem, örömlányként tűnik fel. Pinocchio életén keresztül a mű nyíltan, néha provokatívan jeleníti meg a XXI. század megoldatlan társadalmi kérdéseit, a szerencsejáték szenvedélyét, a prostitúciót, a drog- és alkoholfogyasztást, a bűnözést, az antiszemitizmust, a munkanélküliséget, a hajléktalanságot és következményeit.

A Collodi-műre való rájátszást, illetve a társadalomkritikát a képregény grafikája is felerősíti: gyakran csak a háttérben tűnnek fel képi utalások egy-egy panelben. Mikor elkezdődik Pinocchio át-

²⁴ COLLODI: *Le avventure di Pinocchio – Pinocchio kalandjai*, i. m., 31.

változása, egyre többször jelenítődnek meg olyan események vagy figurák a képregényben, amelyek Pinocchio bábuléteben is feltűntek. A gyermek és a felnőtt hős életét és (vissza)fejlődését egy-egy panelben gyakran párhuzamosan látjuk. A történet előrehaladtával egyre sötétebbé válnak a képek is, és egyre többször koncentrikus körökre osztott panelek fejezik ki az események tragikumát, zaklatottságát. A bizarr és túlzó rajzok ráerősítenek a képregény társadalmunkhoz való eleve negatív hozzáállására. Ezek az elemek is azt az érzést erősítik, hogy a felnőtt Pinocchio története rémálmomá alakul át, ahogyan a regényben is a Játékok Országá rémálmó érzetét kelti, amikor átváltoznak szamarakká,²⁵ azonban míg a regényben ez az érzés elmúlik és megszabadulnak, a *Faszívű Pinokkió*ban ez nem lehetséges, a főszereplő nem tud „felébredni”, és egyre jobban belesüllyed a szörnyűségekbe.

Az előbb felsoroltak miatt a képregény is nagyrészt didaktikusá válik, rájátszva az eredeti mű didaxisára. Amíg a Collodi-műben a nevelési célzat pozitív hatást kelt, és eredményeket ér el, addig a XXI. századi műben a didaktikusság inkább kritikai funkciót kap. Egyben ez a kritika gyakran túlzóvá és sztereotippá válik, viszont a sztereotipizáló képek is a képregény didaktikusságát erősítik. Hisz a sztereotípiák olyan adaptáló mechanizmusok, melyek segítenek eligazodni a világ ingertömegében, vagyis természetes velejárói szociális életünknek, azonban megvan az a negatív hatásuk, hogy gyakran előítéletekhez vezetnek, mivel a társadalom egyből kategorizál, csoportba rendez.²⁶ A *Faszívű Pinokkió*ban is különböző társadalmi csoportok jelennek meg a sztereotip tulajdonságaikkal együtt, amelyek egyrészt tanító (vagy legalábbis iránytű) jellegűek, másrészt kritikaiak.

Spirito és Zorzin műve így kétféleképpen írja át Pinocchio történetét: egyrészt azon a szálon maradva, amít a regény működtet, másrészt viszont ennek pontosan az ellentétéként. A kétféle átírás, mint említettem is, a cselekedetekben, a rajzokban, illetve a didaktikus jellegben is megmutatkozik. Míg a Collodi-mű fejlődésregény is, addig a képregény annak kifordítása, részben a két század világlátása eredményeként. A XIX. század még hitt abban, hogy a világ-

²⁵ GANDOLFO, Luigi: *Pinocchio, romanzo escatalogo*, 2-3. (http://www.cosarestaseromaperisce.com/pinocchio_romanzo_attuale.pdf) – utolsó letöltés: 2012. 11. 10.

²⁶ ELEK Balázs: *A sztereotípiák szerepe a bizonyítási eljárásban*, 4-6. (<http://www.debrenceniuletotabla.hu/doc/bunteto/Sztereotipiak.pdf>) – utolsó letöltés: 2012. 12. 01.

nak létezik valamiféle értelme, s fontos volt az egyén fogalma. A XXI. századi embereket azonban olyan sok adat veszi körül, hogy az egyén kérdése elértéktelenedik és a világnak sokszor csak a negatív oldala tűnik ki az információáradatból. Éppen ezért a világ értelmét nem látják olyan tisztán, az én bizonytalan pozíciójának élménye megerősödik. Mint ahogy Pinocchioval is megtörtént, hisz jót akart, „fejlődni akart”, ám mivel rossz információ jutott el hozzá, és így az élete értelme is elveszett, onnantól már nem tudott tájékozódni a világban.

A nézőpontváltások funkciója a képregényben

A képregény több nézőponttal, több elbeszélővel operál, gyakran több szinten is egybemossa azokat. A két Pinocchio-történet párhuzamosan fut benne. Erre a legjellemzőbb példa, mikor Pinocchio a tükörbe néz és nemcsak a tükörképe „néz vissza” rá, hanem koncentrikus körökben megjelennek a jelen és a múlt eseményei is.²⁷ Így sokszor olyan, mintha a jelenre kivetítené gyermekkori emlékeit, és ezek segítségével értelmezné a világot. Illetve, amikor egy-egy olyan cselekedetet tesz, amely bábuként a múltban is megtörtént vele, akkor az képileg is megmutatkozik (általában egy különálló panelben látjuk a fabábu kezét), a „mutáció” előrehaladását így folyamatosan érzékeljük. Emellett Pinocchio felnőtt világában rendszeresen olyan megjegyzések hangzanak el, amelyek a múltra utalnak vissza, ezáltal is összemossa a nézőpontját a gyermek, illetve felnőtt Pinocchióval. Ám nem csak itt érzünk csúsztatást, hanem a páciens (narrátor) és a bábu történetében is, hisz a kerettörténet az előbbié. Ezt erősíti, hogy a narrátor mellett folyamatosan ott van Pinocchio árnyéka, összemósódik a két alak, és a végén úgy búcsúzik a pszichoanalitikustól – aki az olvasó metaforája is lehet, hisz más funkciója nincs, csak (meg)figyel –, hogy: „Most én is elmegyek doktor úr. Az idő lejárt. Megfogadom a tanácsait: A tükörben önmagamot fogom keresni. Megtanulok szembenézni a lelkiismeretemmel. Átírom az álmaimat. Megbékülök az **árnyékkal**. Felszárítom a könnyeimet. Csak nem akarok szenvedni többé.”²⁸ Ez a zárlat átírja az egész képregényt, ráadásul több értelmezése is lehet.

²⁷ SPIRITO – ZORZIN: *Faszóú Pinokkió*, i. m., 70-71.

²⁸ SPIRITO – ZORZIN: *Faszóú Pinokkió*, i. m., 129-130. Kiemelés az eredetiben.

Egyrészt felmerül a kérdés, hogy Pinocchio vajon benne él-e a narrátorban, ő maga Pinocchio, vagy csak azonosul Pinocchióval a gyermekkori élménye miatt. Másrészt azonban úgy is lehet értelmezni, mint kitalációt, egy trauma kivetülését. Erre az érzésre a képek is rásegítenek, hisz valamikor olyan rémálomszerűvé alakulnak át, hogy a reális világ meseszerűvé válik, és az eredetiből kiindulva a két világ elemei is keverednek.

Pietro Spirito és Nadia Zorzin képregénye a Pinocchio-történet olyan újraírása, amely már nem csupán rejtve, hanem nyíltan a felnőttekhez szól. Körképet ad korunk problémáiról és az ember esendőségéről ebben a világban, mint a regény a saját korában. A mű rámutat arra, hogy Pinocchio mindannyiunkban ott él, mindannyian találkozunk valamilyen formában azokkal a „csábításokkal” és problémákkal, erkölcstelenségekkel, amelyekkel ő. Már csak az a kérdés, hogy meg tudunk-e küzdeni ezekkel, ellen tudunk-e állni a világ kísértéseinek, visszaváltozunk-e teljesen fabábuvá, vagy leküzdjük a bennünk élő Pinocchiót? Mert „Pinocchio mi vagyunk”,²⁹ mi, akik tudunk azonosulni a gyermek és a felnőtt Pinocchióval is, hisz ugyanolyan gyengék, esendők vagyunk a világban, mint ő. Hogy melyik része Pinocchio figurájának, azt már mi döntjük el. Mert, ahogy Lénárd Sándor is írta: „Nincs olasz, aki ne ismerné! Olyan sincs, aki valamiben ne hasonlítana rá. Pinocchio mindig jót akar, mindig csak az akaratereje hiányzik. A lelkiismerete egy beszélő tücsök. Alma a paese dei balocchi, a játékkország. Réme a nagy carabinieri (csendőr). Nem lehet haragudni rá. Örökké a kékhajú tündérről álmodik... az igazi izmus itt csak egy általános szabad pinocchizmus lehetne.”³⁰

²⁹ ROCHIRA, Alberta: „Pinocchio a fumetti diventa »noir«». Spirito e Zorzin interpretano la favola in chiave contemporanea” in: *Il Piccolo*, 2011. 09. 17. (<http://www.fernandel2.it/pdf/Il-piccolo-17-09-2011.pdf>) – utolsó letöltés: 2012. 10. 20.

³⁰ SZTANÓ László: *Olasz–magyar kulturális szótár*. (Pinocchio szócikk), i. m., 220. Az idézet Lénárd Sándor *Völgy a világ végén* című művéből származik.